

Савченко А. В. – доктор юридичних наук,
професор, завідувач кафедри кримінального
права Національної академії внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Поза всіляким сумнівом, існування проблем, пов'язаних з організованою злочинністю, полягає в розбалансованості нормативно-правового забезпечення та відсутності системного підходу на національному рівні до організації протидії цьому явищу. Визначити організаційно-правові засади протидії організований злочинності в Україні за сучасних умов покликана Концепція протидії організований злочинності до 2020 р., проект якої наразі піддається широкому обговоренню. Це завдання є вкрай важливим, оскільки метою згаданої Концепції є визначення напрямів забезпечення на основі запровадження міжнародних стандартів ефективної протидії організований злочинності шляхом формування адекватної системи заходів щодо боротьби з діяльністю організованих злочинних угруповань, насамперед у економічній, фінансово-банківській і кібернетичній сферах, та запобігання такій діяльності.

Загалом варто погодитися з необхідністю якомога скорішого прийняття й упровадження Концепції протидії організований злочинності, спрямованої на захист прав і свобод людини та громадянина, інтересів приватного сектору, суспільства та держави від загроз організованої злочинної діяльності. З-поміж іншого, заслуговує на схвалення пропозиція щодо створення в системі Національної поліції України спеціальних підрозділів боротьби з організованою злочинністю.

Водночас проект Концепції протидії організований злочинності викликає, на наш погляд, окремі зауваження, містить неузгоджені чи дискусійні положення, які слід урахувати в процесі вдосконалення сучасних підходів протидії організований злочинності кримінально-правовими засобами, зокрема:

1. У тексті проекту Концепції спостерігається вживання неоднакової термінології. Зокрема, розробники вважають однорівневими терміни «протидія» (згадується 25 разів) та «боротьба» (згадується 36 разів) у контексті їх прямих зв'язків із

організованою злочинністю, зазначаючи ці два варіанти як альтернативу різноманітним юридичним конструкціям. Більше того, очевидно, що термін «боротьба» є пріоритетним для розробників проекту Концепції, хоча її назва свідчить про інше. До речі, слід пам'ятати, що в кримінологічній науці вже давно вироблені положення, відповідно до яких терміни «протидія» та «боротьба» не є ідентичними. Зрештою, зовсім інше смислове навантаження несе й термін «запобігання», згаданий у проекті Концепції чотири рази. Отже, варто визначитися в питанні однозначності термінології, використовуваної в проекті Концепції.

2. Низка конструкцій у проекті Концепції потребує додаткового тлумачення, зокрема: «угруповання екстремістського характеру», «організовані злочинні угруповання», «транснаціональна злочинна організація». Проблема в тому, що на сьогодні ані теорію, ані на законодавчому рівні чітко не вироблено універсального визначення цих понять. Наприклад, «транснаціональну організовану злочинність» Є. Д. Скулиш та В. О. Глушков розуміють як результат діяльності організованої злочинності, її трансформації, вихід за межі території однієї держави, внаслідок чого та набуває міжнародних, глобальних масштабів, що, власне, є одним з вищих рівнів кримінальної еволюції, викоренити який практично неможливо, але цілком реально зменшити її негативний вплив на сучасну світову економіку та політику [1, с. 190]. Відсутній єдиний підхід і до визначення поняття «злочинна діяльність», яке також законодавчо не розтлумачено.

3. Потребують коригування запропоновані в проекті Концепції протидії організованій злочинності (розд. 3.1) пропозиції щодо внесення змін до кримінального законодавства. Зокрема, запропоновано вдосконалити механізм застосування інституту співучасті в злочинах, учинених транснаціональною злочинною організацією та організованою терористичною групою. До цього переліку злочинних угруповань варто додати й терористичну організацію, оскільки ст. 258-3 Кримінального кодексу (далі – КК) України передбачено відповідальність за створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво, участь у ній, а так само організаційне чи інше сприяння створення або діяльності терористичної групи або терористичної організації.

4. Пропонується узгодити позицію слідчої й судової практики та норми кримінального законодавства щодо поняття «організована група». У ч. 3 ст. 28 КК України зазначено, що таке об'єднання створюється з метою «...вчинення цього та іншого (інших) злочинів». Якщо тлумачити цю норму буквально, то метою створення організованої групи є вчинення двох і більше злочинів. Позиція ж Верховного Суду України, висловлена в п. 9 постанови його Пленуму № 13 від 23.12.2005 р. щодо поняття організованої групи, є іншою. Зокрема, за документом організованою групою слід вважати «...об'єднання трьох або більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду злочинів або тільки одного, який потребує ретельної довготривалої підготовки...».

Такого роду розбіжності в позиції судової практики та законодавства могло бути усунено шляхом унесення відповідних змін до ч. 3 ст. 28 КК України. Адже навіть у ст. 2 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 04.02.2004 р., яка набула чинності для України 21.05.2004 р., визначено, що «організована злочинна група» означає структурно оформлену групу в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного чи декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того, щоб одержати, прямо або опосередковано, фінансову або іншу матеріальну вигоду.

5. На законодавчому рівні варто чітко розмежувати поняття «злочинна організація», де мінімальна кількість учасників має становити п'ять осіб (ч. 4 ст. 28 КК України), та «терористична організація», де кількість осіб може зводитись до трьох (ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 року).

6. Положення щодо впровадження механізму заохочення громадян, співробітників контролюючих органів, які сприяють боротьбі з організованою злочинністю, були вироблені нами ще 2007 р. у межах докторського дисертаційного дослідження та надіслані до Верховної Ради України. Зокрема, пропозиції були такими:

«Стаття ... Винагороди за повідомлення інформації про підготовлені чи вчинені злочини або про осіб, які їх підготували чи вчинили.

1. Винагороду в грошовій формі може бути сплачено будь-якій особі, якщо така особа надасть інформацію про підготовлювані чи вчинені злочини середньої тяжкості, тяжкі або особливо тяжкі злочини або про осіб, які їх підготували чи вчинили, і це приведе до розкриття злочину, притягнення винних до кримінальної відповідальності або їх засудження. У виняткових випадках дозволяється виплата винагород за інформацію про вчинені злочини невеликої тяжкості або про осіб, які їх вчинили.

2. Розмір винагороди, яку може бути одноразово сплачено особі, визначається за постановою прокурора і сплачується за рішенням суду, який розглядає справу, в межах від 10 до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Суму, яка є більшою за максимально припустиму межу, може бути сплачено тільки за вмотивованою постановою Генерального прокурора України та за згодою суду, який розглядає справу. Формування грошового фонду, з якого сплачуються винагороди, передбачається в окремій статті Державного бюджету України на відповідний рік. Якщо інформацію про один і той самий злочин або особу, яка його вчинила, подають декілька осіб одночасно чи в різний час, але до ухвалення остаточного рішення про виплату винагороди, то така виплата здійснюється рівними долями (пропорційно).

3. Забороняється сплачувати винагороди працівникам органів дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду, яким інформація про такі злочини або злочинців стала відома у зв'язку з їхніми владними повноваженнями або службовим становищем.

4. Відомості про осіб, які надають інформацію та отримують за це винагороди, є конфіденційними. Притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності у зв'язку з обізнаністю з інформацією кримінального характеру виключається, якщо тільки мова не йде про завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину. Органи дізнання, досудового слідства, прокуратури та суд мають вжити заходів щодо забезпечення недоторканості осіб, які надають інформацію, про яку йдеться у цій статті, захисту їхнього життя,

здоров'я, власності, а також життя, здоров'я, власності їхніх близьких родичів. Порядок забезпечення безпеки таких осіб визначається законодавством» [2, с. 510].

Згадані пропозиції, на наше переконання, не втратили своєї актуальності та можуть бути використані й нині як зміни і доповнення до чинного Кримінального процесуального кодексу України за умови адаптування їх під його термінологічну базу.

Таким чином, питання вдосконалення сучасних підходів щодо кримінально-правової протидії організованій злочинності, безумовно, потребують на поглиблену увагу, виважений науковий підхід, урахування практичної складової та логічне вирішення.

Список використаних джерел

1. Скулиш Є. Д. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом / Є. Д. Скулиш, В. О. Глушков // *Право і суспільство*. – 2012. – № 2. – С. 190–194.

2. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08 / Савченко Андрій Володимирович. – Київ, 2007. – 616 с.

Садиков М. А. – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та фінансів Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИРОДА ВНИКНЕННЯ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЇЇ УСУНЕННЯ

Існує безліч визначень поняття «тіньова економіка». Зокрема, науковці вважають, що це: 1) економіка, яка не підлягає до обліку й контролю, відповідно до сплати податків; 2) економічна діяльність, яка прихована від суспільства й держави та перебуває поза межами державного контролю й обліку; 3) неформальна економіка, що загрожує національній безпеці [1].

На нашу думку, тіньова економіка становить інтерес передусім із позиції її впливу на більшість звичайних економічних явищ і процесів: формування та розподіл доходу,